

Mistyczny sens mitu
w „Królu-Duchu”
Juliusza Słowackiego

NR 2804

Lucyna Nawarecka

Mistyczny sens mitu
w „Królu-Duchu”
Juliusza Słowackiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2010

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Marta Piwińska

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji
internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział I: Mistyczny sens mitu	13
Rozdział II: „Szukać duchów ducha”. O misteryjnej roli poezji	30
Rozdział III: Rapsod o Popielu	46
Epoka ciemna. O micie kosmogonicznym	46
„Rozbójnik”. O walce ducha z ciałem	67
Przemienienie	85
Rozdział IV: Rapsod o Mieczysławie	99
Światło. O micie kosmogonicznym	99
„Ślepotka”. O oświeceniu ducha	104
Ikona świata. O przemienieniu materii	119
Rozdział V: Rapsod o Bolesławie	131
Budowanie świata. O micie kosmogonicznym	131
Mocarz. O zjednoczeniu	136
Doskonałość i upadek	142

Rozdział VI: Misterium Króla-Ducha	151
Granica świata i świat jako granica. O motywach misteryjnych . . .	151
Postać Króla-Ducha w kontekście idei przebóstwienia. O misterium samoświadomości	162
Zakończenie	176
Bibliografia	179
Nota bibliograficzna	188
Indeks nazw osobowych	189
Summary	193
Zusammenfassung	194

Duchu Święty, gołębico, zleć.
Duchu Święty, nad tą pieśnią świeć.
(wiersz napisany przez Słowackiego
na karcie rękopisu *Króla-Ducha*)

Wstęp

Mitem fascynowali się niemal wszyscy romantycy. Odnajdywali w nim dawną mądrość, głęboką prawdę o świecie, a także podstawę istnienia narodu. Badali mitologie różnych kręgów kulturowych, tworzyli własne mity, rozwijali idee podnoszące wagę myślenia mitycznego.

W polskiej poezji szczególne miejsce pod tym względem zajmuje Juliusz Słowacki. Jego twórczość, zwłaszcza późną, charakteryzuje wyjątkowa intensywność w użyciu rozmaitych form mitycznych. Niemal w każdej strofie, w każdym obrazie poetyckim znajduje się jakieś odniesienie do postaci, symboli czy motywów mitycznych, misteryjnych, rytualnych. Już ten nadmiar stanowi pewne przekroczenie, sugeruje, że chodzi o coś więcej. Słowacki bowiem traktuje mity w sposób szczególny; przywołuje je i przekształca po to, żeby odsłonić ukryte w nich mistyczne znaczenia. Ze starych mitów i rytuałów, jak z „posągów kamieni” (XVI, 402)¹ „wrywa duchy”. Najwyraźniej ten sposób „pokazywania” (XIV, 395) duchowego wymiaru mitu ujawnia się w *Królu-Duchu*, co próbuję przedstawić.

W pierwszej fazie interpretacji bazuję na fenomenologicznych opisach objawiania się *sacrum*, zawartych głównie w pracach Mircei Eliadego i Gerardusa van der Leeuwa. Metoda fenomenologiczna

---

¹ J. Słowacki: *Dzieła wszystkie*. Red. J. Kleiner. Wrocław 1952–1975. Dzieła Słowackiego, jeżeli nie zaznaczono inaczej, cytuję według tego wydania. Cyfra rzymska oznacza tom, cyfra arabska stronę.

logiczna, bardzo inspirująca na wstępnym poziomie analizy, nie pozwala jednak dotrzeć do istoty obrazów Słowackiego. Polega ona bowiem na wydobywaniu podobieństw między rozmaitymi przedstawieniami mitów tak, aby wykazać ich wspólnotę, ale zarazem eliminuje lub umniejsza wagę różnic. Tymczasem w poezji Słowackiego różnice bywają uderzająco widoczne i istotne. Weźmy ulubiony obraz poety – Jeruzalem Słoneczną. Wizja świętego miasta wydaje się całkowicie zgodna z figurą Nowej Jerozolimy, jaką znamy z *Apokalipsy*... czy innych tekstów prorockich, objawień mistyków, przedstawień poetów i malarzy. „Trudno o pełniejszą realizację struktury mitu” – pisze Maria Cieśla, cytując obraz Jerozolimy z *Samuela Zborowskiego*². A jednak, Jerozolima widziana przez Słowackiego wyróżnia się pewnym szczegółem: bramy miasta są zamknięte. Czy ten drobiazg, swoisty wariant ikonicznego kanonu można zignorować? Miasto otwarte i miasto zamknięte – mimo obrazowego podobieństwa – są przecież czymś innym, mają odmienny sens. Jaki? To właśnie wymaga odgadnięcia, trudu interpretacji, hermeneutycznej analizy. Przytoczmy jeszcze przykład z prac Eliadego. Opisując kosmogoniczne mity związane z cykliczną odnową świata, które po kataklizmie niszczącym Kosmos zapowiadają jego od-tworzenie, rumuński religioznawca zalicza do nich także biblijną *Apokalipsę św. Jana*. „Również dla chrześcijan – pisze Eliade – najważniejszymi przejawami *eschatonu* są całkowita odnowa Kosmosu i przywrócenie Raju”³. Jako uzasadnienie tezy przytacza cytat z Ap 21, 1–5: „[...] i ujrzałem niebo nowe i ziemię nową [...]. I rzekł Zasiadający na tronie: Oto czynię wszystko nowe”⁴. Nie zwraca jednak Eliade uwagi na subtelność, ale zarazem radykalną różnicę wobec wzorca mitycznego. W *Nowym Testamencie* bowiem obok greckiego słowa *neos* oznaczającego „nowy”, „młody”, „świeży”, pojawia się wyraz *kainos*, który wprowadzie także znaczy „nowy”, ale w sensie czegoś, co wcześniej nigdy nie istniało, czegoś lepszego, doskonalszego, wyższego rzędu. I właśnie to słowo – *kainos* – znajduje się w przywołanym przez Eliadego cytacie z *Apokalipsy*... Chrześcijański *eschaton* nie oznacza

² M. Cieśla: *Mityczna struktura wyobraźni Słowackiego*. Wrocław 1979, s. 15. Cieśla posługuje się tu głównie metodą Eliadego.

³ M. Eliade: *Aspekty mitu*. Przeł. P. Mrówczyński. Warszawa 1998, s. 70.

⁴ Ibidem.

więc odnowienia Kosmosu w sensie przywrócenia początku, Raju, lecz jest czymś radykalnie Nowym, jeszcze nieznanym, doskonałym. Stanowi radykalne zerwanie z mityczną cyklicznością⁵.

Opis fenomenologiczny nie wyczerpuje zatem sensu obrazów stworzonych przez poetę. Lektura poezji Słowackiego napotyka na trudności i przeszkody idące tak daleko, że można je uznać za naruszenie struktury mitycznej. Słowacki doprowadza wręcz do destrukcji mitu, rozsadza go po to, aby poza objawianiem się *sacrum* pokazać coś więcej. Owo coś, „słowo” potężniejsze, bogatsze niż obraz Paul Ricoeur nazywa powiadomieniem, kerygmatem⁶. W obrazach mitycznych, jak pisze Słowacki, ukrywa się bowiem „pierwsza z tajemnic chrześcijańskich – słowo, które jest alfą i omegą świata” (XIV, 397).

Według Eliadego, mit jest opowieścią o tym, co było na początku, stanowi wzorzec ludzkich zachowań i wymaga rytualnego, cyklicznego powtarzania, aby zachować ład świata. Natomiast biblijne słowo zmienia nastawienie z *arche* (początku) na *eschaton*, otwiera przyszłość, która jest nieznaną, nie ma wzorca. Słowo wymaga więc nie tyle rytualnego powtórzenia, ile wysiłku rozumienia. Wysiłek ten najlepiej podejmuje metoda hermeneutyczna, która od hebrajsko-greckich początków służyła rozumieniu Słowa zawartego w Piśmie św. To właśnie hermeneutyka skutecznie pomaga dotrzeć do sensu mistycznego; tutaj użyteczne okazują się i narzędzia wypracowane niegdyś przez Ojców Kościoła, i procedury współczesnej „sztuki rozumienia”.

W mojej rozprawie korzystam zarówno z inspiracji fenomenologicznej, jak i hermeneutycznej. Dopiero obydwie metody pozwalają uchwycić istniejące w *Królu-Duchu* napięcie między sensem mitycznym i mistycznym.

Pojęcia „mistyczny” używam w znaczeniu, jakie nadali mu Ojcowie Kościoła, których pisma Słowacki znał, cytował, cenił. „Mistyczny” oznacza tu: duchowy, eschatologiczny. Nie odnosi się natomiast do subiektywnego doświadczenia psychicznego.

---

⁵ Piszę o tym na s. 106–107.

⁶ Zob. P. Ricoeur: *Objawianie a powiadomianie*. W: Idem: *Egzystencja i hermeneutyka. Rozprawy o metodzie*. Przeł. E. Bieńkowska i in. Wybór, oprac. i wprowadzenie S. Cichowicz. Warszawa 1985, s. 357–381.

W interpretacji *Króla-Ducha* pomijam *Księgę Legend*, która stanowi odrębną całość⁷ i nie zawiera motywów mitycznych, lecz baśniowe czy legendowe.

Książka ta jest poprawioną wersją rozprawy doktorskiej, napisanej pod kierunkiem Pana Profesora Ireneusza Opackiego, któremu zawdzięczam najwięcej – wieloletnią opiekę naukową i nieustanną inspirację. Gorącą wdzięczność za pomoc i życzliwość chciałabym również wyrazić Pani Profesor Annie Opackiej. Za wszystkie uwagi dziękuję Recenzentom – Pani Profesor Marii Kalinowskiej i Panu Profesorowi Markowi Piechocie oraz Pani Profesor Marcie Piwińskiej, dzięki której ta książka nabrała ostatecznego kształtu. Bardzo dziękuję także Olkowi.

---

⁷ Por. M. Piwińska: *Juliusz Słowacki od duchów*. Warszawa 1992, s. 381. Piwińska traktuje *Księgę Legend* jako powieść poetycką napisaną jakby „obok *Króla-Ducha*”.

Indeks nazw osobowych

- Antoni Pustelnik 88, 184
Arystoteles 67, 68, 184
Atanazy Aleksandryjski 88, 184
Auerbach Erich 33, 34, 36, 179
Augustyn, św. 163, 168
Augustyniak Katarzyna 39, 186
- Bachelard Gaston 93, 184
Bachtin Michaił 168, 184
Balthasar Hans Urs von 40, 165, 186
Baran Bogdan 170, 185
Bernard od Matki Bożej 43, 185
Białostocki Jan 81, 184
Bieńkowska Ewa 11, 13, 35, 71, 110, 186
Błońska Wanda 158, 186
Borowczyk Jerzy 126, 181
Borowska Małgorzata 147, 182
Bouyer Louis 115, 184
Brzostowska Zofia 88, 184
Brzozowski Jacek 33, 179, 183
- Chudak Henryk 93, 184
Chwin Stefan 176, 180
Cichowicz Stanisław 11, 13, 35, 52, 71, 110, 186
Ciernoczołowski Artur 37, 183
- Cieśla-Korytowska Maria 10, 180
Cysewski Kazimierz 180
Czerwiński Marcin 19, 47, 133, 184
Czyż Antoni 183
- Damasceński Jan 88, 89, 123, 125, 168, 171, 184, 185
Dancygier Józef 47, 101, 186
Danek Danuta 32, 180
Dante Alighieri 22, 28, 32, 37, 113, 186
Długosz Jan 41, 150, 185
Dmochowski Franciszek Ksawery 70, 184
Duliński Tomasz 87, 186
Dupré Louis 167, 184
- Eckhart 87
Eliade Mircea 9–11, 17, 19, 20, 25, 31, 44, 47, 56, 57, 63, 65, 66, 102, 103, 107, 108, 133, 159, 184
Evdokimov Paul 112, 113, 120, 126, 127, 185
- Filon Aleksandryjski 15
Florenski Paweł 122, 123, 185
Floryńska Halina 180

- Frankiewicz Małgorzata 146, 185
 Frazer James George 25, 61, 103, 185
 Frye Northrop 37, 43, 45, 185
 Fulińska Agnieszka 37, 185
 Furmanek Emilia 180
- Gadacz Tadeusz 170, 185
 Gaszyński Konstanty 37, 38, 185
 Grabowski Józef 70, 185
 Grabowski Tadeusz 180
 Grajewski Wincenty 168, 184
 Graves Robert 25, 26, 185
 Gromska Daniela 68, 184
 Grzegorz z Nazjanu 164, 168
 Grzegorz z Nysy 167, 168, 175
 Gutowski Wojciech 180
- Hegel Georg Wilhelm Friedrich 37, 70, 82, 185
 Heidegger Michał 161, 185
 Homer 24, 36, 52, 96, 114, 182
- Jan od Krzyża 43, 185
 Janion Maria 38, 41, 152, 176, 180, 181, 183
 Jazykowa Irina 129, 185
- Kadłubek Wincenty 41, 186
 Kalinkowski Stanisław 15, 37, 40, 165, 167, 186
 Kalinowska Maria 12, 141, 147, 179, 181, 182, 188
 Kiślak Elżbieta 145, 148, 181
 Kleiner Juliusz 9, 14, 15, 32, 71, 77, 89, 93, 94, 128, 146, 176, 179, 181
 Klinger Jerzy 24, 92, 112, 122, 142, 148, 185
 Klinger Maciej 92, 122, 142, 185
 Kochanowski Andrzej 32, 70, 71
 Kochanowski Piostr 70
 Kocjan Krzysztof 44, 159, 184
- Kołąkowski Leszek 31, 56, 102, 184
 Korotkich Krzysztof 180, 181, 183, 188
 Korzeniowski Józef 82, 185
 Kotliński Andrzej 181, 183, 188
 Kowalczykowa Alina 126, 179, 181
 Kowska Małgorzata 170, 185
 Krasicki Ignacy 69, 70, 185
 Krasieński Zygmunt 37, 38, 40, 43, 91, 181, 185
 Krysowski Olaf 97, 121, 126, 181
 Krysztofiak Anna 181
 Krzeczkowski Henryk 25, 61, 103, 185
 Krzyżanowski Julian 43, 76, 120, 121, 179, 186
 Kudelska Dorota 181
 Kupis Bogdan 25, 108, 186
- Landman Adam 70, 185
 Leder Andrzej 17, 184
 Leeuw Gerardus van der 9, 20, 25, 56, 65, 133, 134, 185
 Lelewel Joachim 50
 Leon-Dufour Xavier 48, 109, 186
 Lévinas Emmanuel 170–172, 185, 187
 Lyszczyna Jacek 181
- Ławski Jarosław 113, 147, 180–183, 188
 Łoski Włodzimierz 125, 165, 169, 185
- Maciejewski Marian 42, 68, 73, 181, 183
 Makowski Stanisław 181, 182
 Małecki Antoni 182
 Małgowska Hanna Maria 183, 188
 Marion Jean-Luc 146, 147, 185
 Maślanka Julian 41, 182

Matuszewski Ignacy 182
 Mayenowa Maria Renata 47, 101, 186
 Meyendorff John 88, 168, 170, 171, 186
 Michalski Krzysztof 28, 186
 Michałowska Teresa 70, 182
 Mickiewicz Adam 120, 121, 180, 184, 186
 Mioletyński Euzebiusz 47, 63, 65, 101, 106, 186
 Mrówczyński Piotr 10, 107, 184
 Myszor Wincenty 167, 186

 Nawarecki Aleksander 12, 94, 182
 Nemezjusz z Emezy 89, 168
 Nemo Philipp 170, 185, 187

 Obrycki Kazimierz 167, 186
 Ochab Maria 52, 186
 Olędzka-Frybesowa Aleksandra 120, 186
 Opacka Anna 12
 Opacki Ireneusz 12, 15, 43, 80, 114, 140, 152, 182
 Opolska-Kokoszka Bogna 170, 185, 187
 Orygenes 14–16, 36, 37, 39, 40, 165–168, 170, 186
 Ossowska Maria 68, 186
 Otto Rudolf 20, 25, 87, 89, 108, 186

 Palamas Grzegorz 124, 168, 170
 Paprocka-Podlasiak Bogna 141, 179, 182, 188
 Paprocki Henryk 92, 122, 129, 142, 185
 Pawlikowski Jan Gwalbert 30, 41, 42, 77, 125, 176, 179, 182
 Pawlikowski Michał 30, 179
 Pecold Kazimierz 37, 183

 Piechota Marek 12, 72, 114, 182
 Pietraszko Stanisław 70, 184
 Pindar 44
 Piwińska Marta 12, 176, 182
 Platon 86–89, 91, 93, 122, 124, 152, 186
 Plotyn 124
 Podgórzec Zbigniew 122, 185
 Podrez Ewa 183
 Pope Aleksander 32
 Potocka Delfina 37, 38, 185
 Poulet Georges 158, 186
 Prokopiuk Jerzy 20, 56, 88, 133, 168, 185, 186
 Prussak Maria 183
 Przybylski Ryszard 14, 15, 31, 88, 89, 157, 182, 186
 Przychodniak Zbigniew 126, 181
 Pseudo-Dionizy Areopagita 122, 124
 Pyczek Waław 182

 Rafael Santi 123, 126–130, 145
 Ratajczak Dobrochna 141, 182
 Ricoeur Paul 11, 13, 20, 35, 44, 52, 63, 71, 110, 186
 Romaniuk Kazimierz 48, 109, 186
 Rutowska Lucyna 115, 184
 Rymkiewicz Jarosław Marek 177, 183

 Saganiak Magdalena 183
 Šankara 87
 Sawicka-Leszczuk Barbara 183
 Sawrymowicz Euzebiusz 157, 181
 Szczeniecka Maria 125, 165, 185
 Sinko Tadeusz 183
 Siwek Paweł 152, 186
 Słowacki Euzebiusz 70, 72, 183
 Sokołowski Mikołaj 177, 183

Sokrates 86, 120, 186
Sowiński Grzegorz 161, 185
Stachowiak Lech 33, 34, 186
Stanula Emil 167, 186
Starnawski Jerzy 15, 32, 128, 146,
181, 183
Stattler Wojciech 119, 120, 126,
127
Stefanowska Zofia 183
Sudolski Zbigniew 38, 181, 185
Szaller K.L. 69, 186
Szturc Włodzimierz 183

Śliwiński Marian 181, 188

Tarnowska Maria 167, 184
Tarnowski Stanisław 41, 186
Tasso Torquato 32, 70
Tatara Marian 31, 41, 183
Tatarkiewicz Anna 19, 47, 93, 133,
184
Tatarkiewicz Władysław 122, 186
Teilhard de Chardin 92
Tischner Józef 170, 187
Tokarski Stanisław 184
Tomaszuk Katarzyna 147, 182
Tomkowski Jan 183
Trojanowiczowa Zofia 183

Troszyński Marek 183
Trzczińska Izabela 175, 187

Uspieński Leonid 123, 124, 130, 187

Vico Giambattista 28

Wergiliusz 32, 70
Wierusz-Kowalski Jan 31, 56, 102,
184
Witwicki Władysław 86, 186
Wojkowski Bronisław 125, 184, 185
Wolter 154
Wujek Jakub 33
Wyka Kazimierz 32, 71, 184

Zabierowski Stefan 188
Zakrzewski Bogdan 37, 183
Załużska-Strömberg Apolonia 50,
184
Zamącińska Danuta 183
Zgorzelski Czesław 184
Zwierzyński Leszek 184, 188

Żabicki Zbigniew 33, 179
Żmigrodzka Maria 31, 38, 41, 152,
176, 180, 181, 183
Żurowska Maria 123, 126, 185, 187

Lucyna Nawarecka

A mystic sense of the myth in *King-Ghost* by Juliusz Słowacki

Summary

The book is an attempt to interpret *King-Ghost* by Juliusz Słowacki. The centre of attention constitutes symbols and mystic images fascinating Romantics that the author of an epic poem treated in a special way. He collects them, transforms, and, finally, breaks their structure to reveal their mystic sense. Thus, a hidden order reveals from discontinued, fragmentary and complex narration. The method of a phenomenological description was used to present mythic motives (Gerardus van der Leeuw, Mircea Eliade) whereas hermeneutics served to uncover the mystic dimension, both in the oldest version (Orygenes) and the contemporary one (Paul Ricoeur).

Subsequent rhapsodies in *King-Ghost* on the level of the mythic sense reveal subsequent stages of the cosmogenic myth, starting from “the dark epoch”, and light creation to world creation. On the mystic level they have their counterparts in subsequent stages of the spiritual development, from purification through enlightenment to unification. The spiritual development is perfectly accompanied by the improvement of substance, from the dark and heavy one, enslaving the spirit to the luminous one, completely subordinate to the spirit. The substance transformation is presented in *King-Ghost* in a way similar to the icon theology. The author also interprets mystery motives, showing the transformations of the *King-Ghost* from experiencing closed existence to complete freedom. A mystery of self-awareness, understood as a means of discovering the image of God in oneself constitutes a mystic dimension here.

Lucyna Nawarecka

Mystischer Sinn des Mythos in *König der Geist* von Juliusz Słowacki

Zusammenfassung

Das Buch ist ein Versuch, das Werk von Juliusz Słowacki *König der Geist* zu interpretieren. Im Mittelpunkt der Aufmerksamkeit der Verfasserin sind die die Romantiker faszinierenden Symbole und mythischen Bilder, welche von dem Autor des Epos, Słowacki, auf besondere Weise ausgenutzt wurden. Er häuft sie zwar im Überfluss an, wandelt sie um, um sie letztendlich umzustrukturieren und dadurch ihren mystischen Sinn zu enthüllen. In diskontinuierlicher und komplizierter Narration ist eine gewisse Ordnung versteckt. Um alle mythischen Motive schildern zu können, bediente man sich der Methode der phänomenologischen Beschreibung von dem sich offenbarenden *Sacrum* (Gerardus van der Leeuw, Mircea Eliade), und zur Enthüllung des mystischen Ausmaßes wandte man hermeneutische Methode an, in deren ältesten (Orygenes) und neusten Form (Paul Ricoeur).

In den aufeinanderfolgenden Rhapsodien des Werkes *König der Geist* werden die einzelnen Abschnitte des kosmogonischen Mythos enthüllt, beginnend mit der „dunklen Epoche“, über die Lichterschaffung bis zum Weltaufbau. Auf der mystischen Ebene entsprechen ihnen einzelne Stufen der geistigen Entwicklung – von der Entsühnung über die Aufklärung bis zur Vereinigung. Mit geistiger Entwicklung geht die Vervollkommnung von der Materie einher – von dunkler und schwerer, den Geist fesselnder bis zu leuchtender, dem Geist völlig unterstellter Materie. Die materielle Umwandlung wird in dem Werk *König der Geist* wie eine Theologie der Ikone gezeigt. Die Verfasserin interpretiert auch geheimnisvolle, die Wandlungen des Titelhelden *Königs des Geistes* darstellenden Motive, von der Erfahrung einer geschlossenen Existenz bis zur völligen Freiheit. Der mystische Ausmaß ist hier das Mysterium des Selbstbewusstseins, das als ein Weg zur Entdeckung des Gottes in sich selbst erscheint.

Na okładce wykorzystano, dzięki Toubis Editions, zdjęcie ikony *Przemienienie*
z klasztoru Dionision z góry Athos

Redaktor
Agnieszka Plutecka

Projektant okładki
Zenon Dyrzka

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2010 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1953-7

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,25 Ark. wyd. 11,5
Papier offset. kl. III, 90 g   Cena 14 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław